

Ingalill Johansen Seljelv

Digital kulturminneforvaltning

Muligheter og utfordringer ved det digitale kulturminnet industriminne.no

Bacheloroppgave i Kulturminneforvaltning

Veileder: Thomas Brandt

Mai 2021

Ingalill Johansen Seljelv

Digital kulturminneforvaltning

Muligheter og utfordringer ved det digitale kulturminnet
industriminne.no

Bacheloroppgave i Kulturminneforvaltning
Veileder: Thomas Brandt
Mai 2021

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historiske og klassiske studier

Forord

Jeg vil begynne med å takke mamma, familien og Lucie for all støtten. Jeg kunne ikke ha gjort dette uten dere. Takk til veileder Thomas Brandt for gode råd og forslag, og takk til Björn Lindberg og Norsk Oljemuseum som tok godt imot meg, og som la til rette for at hospiteringen min skulle bli så bra som mulig. Til slutt vil jeg takke mine medelever på bachelorprogrammet i kulturminneforvaltning for gode diskusjoner, hjelp, og samhold gjennom tre utfordrende, men givende år.

Innhold

Forord	1
1 Innledning.....	3
1.1 Hospitering	3
1.2 Bakgrunn for valg av problemstillinger.....	4
1.3 Problemstillinger	5
1.4 Teori og metode.....	5
2 Bakgrunn	7
2.1 Museumshistorie.....	7
2.2 Digitalisering og det deltagende museum	8
2.3 Norsk Oljemuseum	9
2.3.1 industriminne.no	11
3 Diskusjon.....	13
3.1 Forvaltningen av store tekniske industriminne	13
3.2 Kulturminne fra fysisk til digitalt – muligheter og utfordringer	13
3.2.1 Tilgjengelighet	14
3.2.2 Autentisitet.....	15
3.2.3 Samling, utvalg og objektivitet	15
3.3 Dokumentasjonen av norske oljeplattformer på industriminne.no.....	16
4 Konklusjon	19
4.1 Videre forskning	19
5 Bibliografi	20
5.1 Kilder.....	20
5.2 Litteratur	21

1 Innledning

«De største og mest komplekse kulturminner i vår tid.»¹

Slik beskriver Riksantikvaren de norske oljeplattformene. Sitatet er noe av det første du ser når du går inn på industriminne.no, nettsiden for Norsk Oljemuseums forsknings- og dokumenteringsprosjekt for fem av de viktigste oljefeltene på norsk sokkel. Det beskriver godt noe av det som er mest utfordrende med slike industriminner: størrelsen, tilgjengeligheten og bevaringen. Riksantikvaren skriver at «Kulturminner som ikke kan bevares, skal dokumenteres.»² Dette har vært utgangspunktet for Norsk Oljemuseum sin strategi for forvaltning av disse oljefeltene.

Riksantikvaren definerer industrielle (og tekniske) kulturminner som «[...] spor etter industriell kultur som er av historisk, teknologisk, sosial, arkitektonisk eller vitenskapelig verdi.»³ Industriminner er med andre ord en samlebetegnelse på industrielle kulturminner.

Bacheloroppgaven i kulturminneforvaltning kan knyttes til en hospiteringsperiode som kandidaten utfører i forkant av bachelorskrivingen. Tematikken som vil bli tatt opp i denne oppgaven er direkte relatert til de erfaringene jeg tilegnet meg i løpet av min hospitering, mens problemstillingene er inspirert av tanker som oppsto i etterkant av dette arbeidet.

1.1 Hospitering

Jeg utførte min hospiteringsperiode ved Norsk Oljemuseum i Stavanger etter et forslag fra studieveilederen for Kulturminneprogrammet. Dette synes jeg var en god idé, både av praktiske hensyn, siden jeg har familie bosatt i Stavanger, men også av faglig interesse. Det var en god mulighet til å få et innblikk i et industrimuseum, et type museum som vi i graden ikke har hatt så mye fokus på. Oljemuseet var positiv til å ta imot meg, og vi ble enige om en fire ukers utplassering, med en prosjektert start mandag 25. januar 2021 og med fagsjef Björn Lindberg som min kontaktperson.

Min hovedoppgave på Oljemuseet var å undersøke koblinger mellom museets innhold på nettsiden industriminne.no og de nye læreplanene i Kunnskapsløftet 2020. Arbeidet mitt skulle danne grunnlaget for et undervisningsopplegg som museet skal kunne tilby til besøkende og eksterne elever. Dette var et prosjekt museet hadde påbegynt høsten 2020, men ikke fullført. Tanken var derfor at jeg skulle være med på å starte opp prosjektet igjen. Jeg

¹ Norsk Oljemuseum u.å. a

² Gjerde u.å.

³ Riksantikvaren 2019, 18. desember

begynte først med å orientere meg på nettsidene til både industriminne.no og Kunnskapsdepartementet, og med å gjøre meg kjent med innholdet i læreplanene. Deretter så jeg nærmere på kompetansemålene for samfunnsfag og naturfag på 10. trinn siden artiklene på industriminne.no er skrevet slik at en 14-åring skal kunne lese dem. Jeg knyttet videre relevante kompetansemål fra disse læreplanene opp mot aktuelle artikler fra nettsiden. Dette presenterte jeg på et møte med Björn Lindberg og andre ansatte ved museet. Etter dette ble vi enige om at jeg skulle se på fag fra videregående skole og inkludere de tverrfaglige temaene som er nye i læreplanene fra 2021. Oppgaven min ved museet resulterte i at jeg laget 'pakker' bestående av et overordnet tema, et tverrfaglig tema, relevante kompetansemål fra 10. trinn, Vg1 og Vg2, og relevante artikler fra industriminne.no. Tanken er at museet skal kunne tilby disse pakkene som undervisningsopplegg til de relevante årstrinnene.

På grunn av koronasituasjonen ble det bestemt at jeg i hovedsak skulle sitte på hjemmekontor slik som deler av de ansatte på Oljemuseet gjorde. I løpet av hospiteringsperioden fikk jeg likevel anledning til å besøke museets lokaler og delta i interne møter via Microsoft Teams. På den første dagen fikk jeg en omvisning av museets lokaler, møtte flere av de ansatte, og hadde et introduksjonsmøte med min kontaktperson, Björn Lindberg. Uken etter var jeg på en lengre omvisning i museets utstillinger som jeg brukte et par timer på å gå i på egenhånd etterpå. Jeg fikk også muligheten til å besøke museets nye magasin i Dusavik og fikk en veldig interessant omvisning der. Mellom besøkene jobbet jeg hovedsakelig med oppgaven min og annet skolearbeid. Jeg ble også invitert til museets ukentlige driftsmøter og et oppstartsmøte for en ny utstilling, noe jeg synes var veldig spennende å være med på.

1.2 Bakgrunn for valg av problemstillinger

I og med at hospiteringen var preget av koronasituasjonen var aktivitetene jeg kunne være med på litt begrenset. Jeg har likevel fått innsyn i mye spennende tematikk knyttet til den generelle magasin- og museumsdriften. Noe av det jeg synes var mest spennende var fremstillingen av oljehistorien i utstillingene. Både den materielle historien, ting som plattformmodeller og borekroner, men også den mer immaterielle kulturarven, for eksempel historiene fra arbeidslivet på plattformene og påvirkningen oljen hadde på det norske samfunnet. I den første fasen av bachelorarbeidet var jeg derfor mest opptatt av å undersøke hvordan Norsk Oljemuseum fremstilte oljehistorien på sitt museum. Etter å ha jobbet litt videre med temaet fant jeg ut at jeg var mer interessert i hvordan museet har valgt å forvalte store kulturminner som oljeplattformer, og om dette har vært vellykket. Herfra begynte jeg å

bevege meg inn på den litt mer generelle tematikken rundt hvordan man burde bevare store industriminne, og hvilke strategier man kan bruke for å gjøre dette.

Gjennom mitt arbeid med industriminne.no fant jeg ut at digitalisering var en måte for museet å bevare og forvalte store industriminne. Samtidig er det også et spørsmål om hva som skjer når et kulturminne går fra å være fysisk til å være digitalt, og hvordan kulturminnet eventuelt vil endre seg etter en slik prosess. Veilederen min gjorde meg oppmerksom på at forvaltning og dokumentasjon av store tekniske kulturminne er relativt lite utforsket i norsk sammenheng, noe som motiverte meg til å skrive om industriminne.

1.3 Problemstillinger

Det jeg ønsker å finne svar på gjennom arbeidet mitt med denne oppgaven er:

- Hvilke strategier kan man bruke for å forvalte store tekniske industriminne?
- Hva skjer når et kulturminne går fra å være fysisk til å være digitalt, og hvilke muligheter og utfordringer er knyttet til denne prosessen?
- Hvordan er dokumentasjonen av norske oljeplattformer på nettsiden industriminne.no påvirket av disse mulighetene og utfordringene?

Formålet med undersøkelsen min er å komme med et bidrag til en side av kulturminneforvaltningen som jeg mener det er for lite fokus på, både i mitt eget bachelorprogram, men også i samfunnet generelt. Ved å svare på problemstillingene jeg har satt håper jeg å lære mer om industriminne i seg selv, problematikk knyttet til dem, og kanskje hvordan fremtiden til store kulturminne kan se ut.

1.4 Teori og metode

I oppgaven vil et industriminne forstås som «[...] spor etter industriell kultur som er av historisk, teknologisk, sosial, arkitektonisk eller vitenskapelig verdi.»⁴ Den industrielle kulturarven er definert som «[...] lämningar, materielle och immateriella, efter industriföretagens verksamhet samt efter alla människor som på ett eller annat sätt har varit knutna til företagen.», og samfunnets kollektive minne knyttet til dette.⁵ Et industriminne anses som stort dersom det er åpenbare utfordringer knyttet til den bevaringen av dens fysiske struktur. Eksempler på slike store industriminne kan være høyspentmaster, vannkraftanlegg, og oljeplattformer.

⁴ Riksantikvaren 2019, 18. desember

⁵ Isacson 2005: 50

For å kunne svare på problemstillingene mine skal jeg bruke teori og dokumentanalyse for å drøfte spørsmålene jeg stilte innledningsvis. Jeg skal først gjøre rede for museumshistorien knyttet til industriminne og se på hvordan denne utviklingen ser ut i Norge. Deretter skal jeg gjengi noen strategier for forvaltning av store industriminne, etterfulgt av en mer detaljert beskrivelse av én av metodene. Jeg skal videre presentere Norsk Oljemuseum og nettsiden industriminne.no i litt større detalj. Dette skal fungere som bakgrunnen for diskusjonen. Der skal jeg drøfte hvordan man best kan bevare et stort kulturminne, og de positive og negative sidene ved digitalisering av store kulturminne. Til slutt skal jeg bruke dette, samt erfaringer fra hospiteringen min, for å analysere dokumenteringen av norske oljefelt på industriminne.no.

I ettertid har det blitt klart at et intervju med de ansatte bak industriminne.no kunne vært nyttig for denne oppgaven. På den måten kunne man fått et bedre innblikk i prosessen og intensjonene bak prosjektet. Det var lenge usikkert hva oppgaven egentlig skulle handle om, noe som gjorde at behovet for et slikt intervju var vanskelig å se. Det hadde også vært hensiktsmessig å bruke mer tid på å finne og lese relevante kilder siden det var mindre kjent pensum om dette enn forventet.

2 Bakgrunn

2.1 Museumshistorie

Industrimuseer kan anses som en relativt ny kategori av museum. Kultur- og naturhistorie har lenge vært de mest dominerende feltene innenfor museumsvirksomheten. Gjennom renessansen og barokken besto museumssamlingene stort sett av sjeldne og kuriøse gjenstander, mens det på 1700-tallet var lagt større vekt på klassifisering, der blant annet Carl von Linné gjorde seg kjent.⁶ Det var først etter den industrielle revolusjonen, og spesielt etter det man kaller den andre industrielle revolusjonen fra midten av 1800-tallet⁷, at det ble aktuelt å se nærmere på den voksende industrielle kulturarven. Dette ser man blant annet i den første verdensutstillingen fra 1851 og andre verdensutstillinger som kom etterpå, der det ble mer og mer fokus på teknikk etter hvert som industrien utviklet seg.⁸ Disse utstillingene var ifølge Andersen og Hamran med å gjøre teknikken til et mer selvstendig felt, både kunnskapsmessig og materielt, og var med på å forme samtidens oppfatning av hva teknikk er.⁹

På dette tidspunktet var det imidlertid fortsatt få museer som kun var dedikert til industriell kulturarv. Da Norsk Teknisk Museum ble etablert i 1914 var den forankret i den tyske teknisk museum-tradisjonen som kom i etterkant av verdensutstillingene.¹⁰ Museet ble da det største norske museet viet til den industrielle kulturarven blant et par mindre spesialmuseum, som for eksempel fiskerimuseene og jernbanemuseet.¹¹ Engasjementet for industrimuseer i Norge tok seg opp på 1970-tallet da flere tok til ord for å inkludere nye gruppers liv og historier på museer for å speile et stadig mer flerkulturelt samfunn.¹² Denne utviklingen kan også knyttes til den større internasjonale trenden i museumsfeltet mot slutten av 1900-tallet (ofte kalt den nye museologien) som ønsket en mer inkluderende, dynamisk og selvreflekterende museumsvirksomhet. En nedgang i industriarbeidsplasser i perioden kan også ha bidratt til engasjementet rundt bevaringen av industriell kulturarv. Eksempler på kjente norske industrimuseer er Norsk Teknisk Museum i Oslo, Norsk Industriereidermuseum på Rjukan og Norsk Oljemuseum i Stavanger.

Industriminne er ofte store. Det kan derfor være naturlig å spørre seg hvordan man har valgt å bevare slike typer kulturminne. På den ene siden kan man prøve å bevare dem å langt man

⁶ Eriksen 2009: 37

⁷ Andersen & Hamran 2014: 13

⁸ Andersen & Hamran 2014: 13

⁹ Andersen & Hamran 2014: 12

¹⁰ Andersen & Hamran 2014: 391

¹¹ Andersen & Hamran 2014: 46

¹² Eriksen 2009: 122

klarer i sin helhet, for eksempel gjennom gjenbruk. De gamle industriområdene på Solsiden i Trondheim kan illustrere hvordan man har gjenbrukt gamle fabrikkbygninger for å huse restauranter og butikker. Hva så med industriminne større enn dette? Fabrikker er én ting, men større installasjoner som vannkraftanlegg og oljeplattformer er mindre tilgjengelige, og bringer med seg en del andre problemer enn bare utilgjengelighet. Problematikk knyttet til dette vil bli diskutert nærmere i kapittel tre. Man kan også delvis bevare store kulturminner. Dette kan man gjøre ved å ta vare på det man anser som et representativt utvalg av gjenstander, noe som kanskje er, og har vært, den vanligste praksisen i lang tid. Den teknologiske utviklingen har imidlertid gjort det enklere for kulturarvsinstitusjoner å digitalisere kulturminner.

2.2 Digitalisering og det deltakende museum

UNESCO definerer digitalisering slik det relaterer til arbeidet til kulturarvsinstitusjoner som:

[...] the creation of digital objects from physical, analogue originals by means of a scanner, camera or other electronic device. It is undertaken as part of a process that includes: selection, assessment, including of needs, prioritization, preparation of originals for digitization, metadata collection and creation, digitization and creation of data collections, submission of digital resources to delivery systems and repositories. This process is accompanied along the way by management, including intellectual property rights management and quality control, and evaluation at the end.¹³

Digitaliseringen av kulturminner er med andre ord en sammensatt prosess som innebærer flere steg. Hva som digitaliseres varierer også. Gjenstandsdata-baser, bilder, videoer, lydfiler, og 3D-scanning er alle eksempler på ting som kan digitaliseres. Det finnes både positive og negative sider ved digitalisering av kulturarvsmateriale. I kapittel tre vil Oljemuseums industriminne- og dokumentasjonsprosjekt industriminne.no brukes som et eksempel for å illustrere mulighetene og utfordringene med digitalisering.

At Norsk Oljemuseum velger å satse på digitalisering er ikke overraskende. De tekniske industrimuseene har ifølge Andersen og Hamran alltid utfordret de tradisjonelle museumskonvensjonene gjennom bruken av interaktive utstillinger, og ved å gi publikum større tilgang til museumsgjenstandene enn vanlig.¹⁴ Det kan være naturlig å anta at digitalisering av kulturminner vil gi større tilgang til kulturarvsmaterialet. Digitalisering i

¹³ UNESCO, sitert i Manžuch 2017: 2

¹⁴ Andersen & Hamran 2014: 31

museum kan derfor anses som en del av det Nina Simon i sin bok *The Participatory Museum* kaller det deltakende museum. En deltakende kulturell institusjon er ifølge Simon «[...] a place where visitors can create, share, and connects with each other around content.»¹⁵, og skriver videre at det deltakende museer hverken er ‘om’ noe eller ‘for’ noen, men heller en institusjon som er utviklet og forvaltet ‘med’ de besøkende.¹⁶ Ved å implementere digitalisering i sitt arbeid fremmer derfor Norsk Oljemuseum en mer deltakende museumspraksis, noe som også er i tråd med den nye museologiens tanker om inkludering og mangfold.

2.3 Norsk Oljemuseum

Norsk Oljemuseum er et museum i Stavanger som åpnet 20. mai 1999. Det hadde lenge vært et ønske om å få etablert et industrimuseum dedikert til norsk oljevirkosomhet. Ideen ble først lansert av journalisten Jan Hagland og informasjonskonsulenten Lars Gellein på den første oljemessen i Stavanger i 1974.¹⁷ Etter mye engasjement fra flere aktører ble det fire år senere, 30. oktober 1978, vedtatt av Stavanger bystyre å etablere museet som en selvstendig institusjon i samarbeid med Stavanger kommune¹⁸, og i 1981 ble Stiftelsen Norsk Oljemuseum etablert.¹⁹ Museets formål beskrives i § 2 av museets vedtekter fra 9. januar 1981 som:

- a. *Museet skal samle materiale og legge dette til rette for forskning omkring petroleumsvirkosomheten og dens virkninger på det norske samfunn; teknisk, økonomisk, sosialt, politisk og kulturelt.*
- b. *Museet skal stille sitt materiale til disposisjon for andre forskere, og samtidig drive selvstendig forskning på de felter innen museets virkeområde der dette faller naturlig.*
- c. *Museet skal anskueliggjære og spre kunnskap om petroleumsvirkosomheten.*
- d. *Museet skal legge vekt på å informere om petroleumsvirkosomhetens virkning for det norske samfunnet.*²⁰

Frem til dette tidspunktet hadde det vært tenkt at museet skulle ligge på Ullandhaug et lite stykke utenfor Stavanger sentrum. Debatten rundt hvor museet burde ligge tok seg opp mot slutten av 80-tallet, med flere som uttrykte et ønske om at museet burde være nærmere sentrum og helst ved sjøen. Ordføreren i Stavanger foreslo i april 1987 at oljemuseet skulle

¹⁵ Simon 2010: ii

¹⁶ Simon 2010: iii

¹⁷ Gjerde 2006: 13-14

¹⁸ Gjerde 2006: 16

¹⁹ Gjerde 2006: 13

²⁰ Gjerde 2006: 17-18

ligge i Stavanger Havn. Bystyret bestemte i 1989 for å tildele museet Slakthustomten på Kjeringsholmen, en tomt like ved sjøen i Stavanger sentrum.²¹

Arbeidet med å etablere Norsk Oljemuseum gikk inn i en ny fase da det i mai 1992 ble utlyst en nasjonal arkitektkonkurranse for museets nye lokaler på Kjeringsholmen. Blant 48 forslag var det Lunde & Løvseth Arkitekter AS sin visjon som vant frem. Bygget skulle være utformet for å etterligne «det norske grunnfjellet som stiger opp av havet»²² og hadde en fasade dekket av den spesielle steintypen Barents Blue fra et steinbrudd i Finnmark. Deler av bygget skulle være utformet for å ligne oljeplattformer og var derfor plassert på stolper i sjøen og knyttet til hovedbygningen med broer (figur 1). Etter mye debatt, blant annet en folkeaksjon mot lokaliseringen av museet²³, lyktes finansieringen av bygget i 1996, og byggingen startet i juni 1997.²⁴ 20. mai 1999 åpnes Norsk Oljemuseum for første gang med en høytidelig innvielse av Kong Harald.²⁵

Figur 1: *Norsk Oljemuseum*, 2006, av Vines. CC BY 3.0

Museet rommer i dag utstillinger, en restaurant, kino, kontorplasser, møtelokaler, bibliotek, arkiv, og et verksted. Det nyåpnede magasinet et stykke utenfor Stavanger sentrum rommer stadig flere av museets gjenstander etter at overføringsperioden startet kort tid etter åpningen høsten 2019.²⁶ Som i formålsparagrafen fra 1981 fortsetter forskning å være en stor del av

²¹ Gjerde 2006: 21

²² Gjerde 2006: 22

²³ Gjerde 2006: 23

²⁴ Gjerde 2006: 24

²⁵ Gjerde 2006: 25-26

²⁶ Krogh 2019: 87

museets arbeid, noe som også er forankret i den nye forskningsplanen for Norsk Oljemuseum 2021–25.²⁷ Et av de mest omfattende forsknings- og dokumentasjonsprosjektene til Norsk Oljemuseum handler om industriminnene knyttet til oljevirksomheten på norsk sokkel. En av de største utfordringene med industriminne som dette er søkmålet om hvordan man best kan bevare kulturminner av den størrelsen som oljeplattformer er. Disse konstruksjonene er ikke designet for å bli fjernet i ett stykke. En eventuell flytting kan heller ikke anses som gjennomførbart med tanke på sikkerhet og økonomi.²⁸ Oljemuseet har derfor, i samarbeid med Riksantikvaren, Nasjonalbiblioteket, Arkivverket og oljeoperatører, gått sammen om å dokumentere fem felt på norsk sokkel av spesiell interesse. Resultatet av dette samarbeidet er dokumentert på nettstedet industriminne.no.

2.3.1 industriminne.no

industriminne.no er Norsk Oljemuseums nettside for dokumentasjon av noen av de viktigste olje- og gassfeltene i Norge. På nettstedets forside er dets formål klart beskrevet:

Norsk Oljemuseum dokumenterer og sikrer verdifullt materiale fra utvalgte felt på norsk sokkel. På disse nettsidene får du vite mer om teknologien, hendelsene, arbeidsliv langt ut på havet, endringer i HMS, sentrale vedtak og politiske avgjørelser, og mye mer. Alt er formidlet gjennom artikler og bilder og i tidslinjer, og du får også tilgang til Nasjonalbibliotekets rikholdige database av relevante kilder.²⁹

Nettsiden dokumenterer de fem industriminneprosjektene Ekofisk, Frigg, Statfjord, Valhall og Draugen. Disse er valgt på bakgrunn av Kulturminneplanen for petroleumsvirksomheten på norsk sokkel.³⁰ Seniorforsker Kristin Øye Gjerde ved Norsk Oljemuseum skriver om dokumentasjonsprosjektet at «Formålet har vært å gi ettertiden et helhetlig og nyansert bilde av hva som en gang fantes, og en mulighet til å forstå det som foregikk og hvilken betydning det fikk for industri- og samfunnsutviklingen i Norge.»³¹ Det er dedikert en egen nettside for hvert av de fem prosjektene. Disse er igjen delt i seksjoner som tar for seg ulike tema som drift, arbeidsliv, eller økonomi og samfunn. Her finner man ulike artikler som kan sorteres etter emneknagger, og en tidslinje over hendelser og generell informasjon for de fem feltene. Til sammen har industriminne.no ca. 900 artikler og gir tilgang til 13 000 bilder, nesten 400

²⁷ Norsk Oljemuseum 2021: 3

²⁸ Lindberg 2021: 22

²⁹ Norsk Oljemuseum u.å. a

³⁰ Gjerde u.å.

³¹ Gjerde u.å.

bøker og 1800 tidsskrifter gjennom sitt samarbeid med DigitaltMuseum og Nasjonalbiblioteket.³² Det er i tillegg mulig å bruke nettsidens søkefunksjon for å søke på tvers av alle prosjekt dersom det er noe spesielt man leter etter.

Industriminne-prosjektet startet med pilotprosjektet Industriminne Ekofisk. Ekofisk (se figur 2) er Norges første produserende oljefelt. Da det mot slutten av 1990-tallet ble bestemt at de eldre plattformene skulle fases ut, startet et samarbeid mellom forskere ved Norsk Oljemuseum, fotografer, nasjonalbiblioteket, arkivverket og operatøren Phillips Petroleum (nå kjent som ConocoPhillips) for å bevare det de kunne av kulturarv.³³ Ekofisk-prosjektet ble deretter fulgt av prosjekter for Frigg (2005–2008), Statfjord (2008–2012), Valhall (2013–2015) og Draugen (2015–2018).³⁴ Et ønske om videreføring av prosjektet for fremtidige industriminne fastslås i den nye forskningsplanen for Norsk Oljemuseum 2021–25.³⁵ Gjerde skriver blant annet at: «Ved utvikling og utvelgelse av kildemateriale [til industriminne.no] er det viktig å ta hensyn til at dokumentasjonen også skal kunne danne basis for fremtidig forskning og formidling.»³⁶ industriminne.no er ett eksempel på hvordan en kulturarvsinstitusjon har valgt å bevare store kulturminner. Dette er bare én av mange forvaltningsstrategier, som alle har både positive og negative sider ved seg.

Figur 2: *Ekofisk complex*, 2010, av BoH. CC BY-SA 3.0.

³² Lindberg 2021: 23

³³ Lindberg 2021: 22

³⁴ Norsk Oljemuseum 2020

³⁵ Norsk Oljemuseum 2021: 7

³⁶ Gjerde u.å.

3 Diskusjon

3.1 Forvaltningen av store tekniske industriminne

Det kan være naturlig å tenke at man ønsker å bevare oljeplattformer i sin helhet, slik man gjør med mer tradisjonelle kulturminner. Det er mulig å argumentere for at det er den beste måten å ta vare på den mest autentiske versjonen av industriminnet. Gjenbruk av industrianlegg er som tidligere nevnt et eksempel på hvordan man kan bevare et stort industriminne. En slik løsning fungerer imidlertid ikke i alle tilfeller. For installasjoner som oljeplattformer som ligger ute i havet, kan dette være vanskelig å realisere, både med tanke på økonomi og av hensyn til HMS. Å vedlikeholde en plattform langt fra fastlandet vil være dyrt, og i noen tilfeller også farlig. Alle besøkende på en oljeplattform må for eksempel gjennom et obligatorisk HMS-kurs før de reiser ut. Å gjenbruke en oljeplattform vil derfor ikke være særlig aktuelt. De samme poengene kan brukes for å argumentere mot å omgjøre oljeplattformen til et museum.

Et museum kan i stedet velge å bevare deler av et stort industriminne. På denne måten unngår de den økonomiske byrden fra vedlikehold, og trenger ikke tenke på sikkerhet og HMS i like stor grad. Industriminnet blir da bare delvis bevart. Dette kan være et alternativ til å skrote plattformen helt, noe som både vil være dyrt og lite bærekraftig. På den andre siden kan det argumenteres for at en delvis bevaring ikke vil gi et tilstrekkelig inntrykk av det originale industriminnet, uavhengig av hvor representativt utvalget av deler er. Dette utvalget kan også være preget av bias, noe som vil diskuteres nærmere i kapittel 3.2.3. Et tredje alternativ for forvaltningen av store industriminne kan være å bevare et mindre antall av de viktigste fysiske gjenstandene, og heller fokusere mest på dokumentering av industriminnet og digitalisering av dokumentasjonen.

3.2 Kulturminne fra fysisk til digitalt – muligheter og utfordringer

Det er ofte vanlig å tenke på kulturminner som fysiske gjenstander eller bygninger med en viss kulturhistorisk og arkitektonisk verdi. Noe av det som er beste med kulturminner er å se dem personlig, i samme rom, og vite at de er ekte og at de eksisterer i samme verden som den man selv lever i. Hva skjer så når et kulturminne går fra å være fysisk til å være digitalt? Dette er et av spørsmålene som interesserte meg mest da jeg skulle begynne arbeidet med denne oppgaven. Hvordan endrer publikums oppfattelse av kulturminnet seg, og endrer kulturminnet seg i seg selv?

En av de umiddelbare forskjellene mellom et fysisk og et digitalt kulturminne er at sansene vi bruker for å oppfatte det med endrer seg. Det kan si seg selv at man ikke får den samme følelsen av å se en gjenstand på en skjerm som man får når man er i samme rom som den. Mye av attraksjonen til museer er at du skal kunne komme dit for å se på ekte historiske gjenstander. Med et digitalt kulturminne er man imidlertid ikke begrenset av sikkerhetstiltak knyttet gjenstandens bevaring, noe som kan tillate publikum å komme tettere på kulturminnet. Det finnes altså både muligheter og utfordringer ved digitaliseringen av kulturminner. Noen av disse vil derfor bli diskutert i de følgende kapitlene.

3.2.1 Tilgjengelighet

Ved å flytte et kulturminne fra den fysiske sfæren til den digitale sfæren, er det rimelig å anta at kulturminnet får en større grad av tilgjengelighet for folk. Man trenger ikke lenger fysisk dra på et museum eller utfor hjemmet sitt, og man har i stedet tilgang til kulturminnet fra pc'er, mobiler, og nettbrett, uansett hvor du befinner deg. Dette kan være spesielt fordelaktig med tanke på universell utforming for store kulturminner, og for mennesker utenfor museets nærområde. En slik digital løsning kan også fungere bra dersom kulturarvsinstitusjoner må holde stengt, slik som på helligdager, ombyggingsperioder eller i pandemier. En større grad av tilgjengelighet for kulturminner vil etter hvert bidra til en mer deltakende museumspraksis fordi det resulterer i at en større andel av befolkningen får tilgang til den felles kulturarven.

En av mulighetene ved en deltakende museumspraksis er at det kan ha et bedre potensiale for læring. I sin tekst «Mobile medier – en del af ustillingslandskabets økosystem» undersøkte Simonsen og Holdgaard effekten en mer deltakende museumspraksis hadde på elevers læring i museet. De analyserte hvordan effekt bruken av en mobilapplikasjon i det pedagogiske opplegget til vitensenteret Experimentarium i København hadde på elevene. De konkluderte med at bruken av digitale medier i museumssammenheng var med på å stimulere fellesskap og fysisk samhørighet hos elevene, og hjalp med å åpne for rom til refleksjon og tillit i en utstillingskontekst.³⁷ Selv om dette var en undersøkelse med fokus på digitalisering i utstillinger, viser den fortsatt hvordan digitale medier bidro til bedre læring gjennom en mer engasjerende museumspraksis. Dette kan brukes som et argument for digitaliseringen av kulturminner.

Tilgjengeliggjøring av kulturminner kan på den andre siden oppleves som problematisk for enkelte grupper. Det er spesielt med tanke på urfolks kulturarv at det er viktig å foreta en

³⁷ Simonsen & Holdgaard 2017: 260

helhetlig vurdering for eller mot digitalisering. Her kan man ofte støte på kulturminner som anses som hellige, og hvis tilgang er begrenset for visse aldersgrupper og kjønn.³⁸ Dersom man ikke tar hensyn til slike begrensinger kan man risikere å videreføre en mer diskriminerende og ‘vestlig’ tilnærming til bevaringen av kulturarv.³⁹

3.2.2 Autentisitet

Selv om digitaliseringen av kulturminner vil gjøre dem mer tilgjengelig, kan man stille spørsmål med hvor autentisk et digitalt kulturminne er sammenlignet med et fysisk kulturminne. Autentisitet kan tradisjonelt defineres som «the quality in a thing of being what it is claimed to be (valid, real, genuine, etc.), verified in archives and special collections through an investigative process known as authentication.».⁴⁰ Et digitalt kulturminne vil ikke faktisk være kulturminnet i seg selv, men heller en dokumentasjon av det. Betyr dette at et kulturminne må være i fysisk form for å være mest autentisk? Der noen mener at dette vil være naturlig, argumenterer andre for at autentisitet er en sosial konstruksjon, og at det ikke er noe som er iboende i et kulturminne, men heller ligger i opplevelsene som skapes når man interagerer med kulturminnet.⁴¹ Om et kulturminne er fysisk eller digitalt vil derfor ha lite å si for hvor autentisk man opplever at kulturminnet er. De som argumenterer for den sosiale konstruksjonen av autentisitet kan også argumentere for at «[...] authenticity is embedded in a set of established and agreed practices.».⁴² For å kunne sikre autentisitet i digitaliseringen av kulturarv burde man derfor etablere nye prosesser og praksiser for å kunne tilpasse seg til det nye digitale landskapet.

Man kan på den andre siden argumentere for at digitalisering kan gi økt grad av autentisitet ved andre aspekter av industriminnet. En digital bevaring av ting som byggeprosessen til oljeplattformer og dokumentasjon av drift og arbeidsliv kan oppleves som mer autentisk digitalt enn fysisk. Det er ikke sikkert at dokumentasjonen av disse sidene ved industriminnet vil bli gjort i like stor detalj dersom det ikke hadde vært digitalt. Dette kan resultere i at slike aspekter vil oppleves som mer ‘ekte’, noe som vil gi en høyere grad av autentisitet.

3.2.3 Samling, utvalg og objektivitet

Et annet spørsmål ved digitalisering av kulturminner er hvorvidt fremstillingen av kulturminnet påvirkes av digitaliseringsprosessen. Digitaliseringen av et kulturminne kan

³⁸ Manžuch 2017: 5

³⁹ Manžuch 2017: 5

⁴⁰ Reitz, 2013, sitert i Manžuch 2017: 9

⁴¹ Manžuch 2017: 10

⁴² Manžuch 2017: 10

påvirke utvalgsprosessen for dokumenteringen. Digitalisering av kulturminner kan på den ene siden gi forskerne mulighet til å gå mer i detalj i dokumentasjonsarbeidet, da det er lettere å organisere og filtrere informasjon digitalt enn fysisk. Det vil også være mindre begrensinger på plass og vedlikehold, noe som gjør at utvalgsprosessen kan utvides. En større grad av dokumentasjon vil også være til hjelp for forskerne i deres videre forskning, siden det er større tilgang på stoff og fordi er mindre sannsynlig at materiale har forsvunnet i løpet av dokumenteringen.

Det er på den andre siden, i likhet med bevaringen av et fysisk kulturminne, fortsatt et utvalg som må gjøres, og slike utvalg kan bli påvirket av en rekke faktorer, spesielt mellom de involverte aktørene. Forskning har vist at preferansene til donorer og partnere kan påvirke utvalgsprosessen.⁴³ Egeninteresser og konflikter mellom aktørene kan også ha en innvirkning på dette. Industriminne.no og dets industriminneprosjekter er for eksempel et samarbeid mellom flere ulike aktører, noe som gjør at man kan stille spørsmål ved hvordan dette har påvirket innholdet på nettsiden.

3.3 Dokumentasjonen av norske oljeplattformer på industriminne.no

Norsk Oljemuseum sier selv at de har full redaksjonell frihet i arbeidet deres. Man burde likevel alltid forholde seg kildekritisk til noe som utgir seg for å være en kilde til historie. industriminne.no er som nevnt et samarbeid mellom flere ulike aktører, deriblant oljeoperatørene, og Norsk Oljemuseum er i seg selv finansiert av både staten, fylket, kommunen og private sponsorer fra oljeindustrien.⁴⁴ Det er spesielt samarbeidene med oljeindustrien som kan være problematisk. Det er ikke ukjent at oljeindustrien har klare egeninteresser knyttet til diskursen rundt olje og oljehistorie. Man kan derfor stille spørsmål ved hvor stor innvirkning de har hatt på det som blir fremstilt på industriminne.no

Det står for eksempel lite på nettsiden om klima og bærekraftighet, og generelt om det grønne skiftet i samfunnet. Dersom man bruker søkefunksjonen til nettsiden får man opp fem treff på søk etter 'klima' og åtte etter 'bærekraftig', noe som utgjør henholdsvis 0,56 prosent og 0,89 prosent av alle artiklene på hele nettsiden. Samtlige av disse artiklene handler imidlertid ikke direkte om disse temaene, og ordene er oftest brukt i en annen kontekst. Søker man etter 'miljø' er man litt heldigere, som med sine 58 treff utgjør 6,4 prosent av nettsiden. Disse er i all hovedsak heller ikke direkte knyttet til miljø og klima, men ofte til for eksempel

⁴³ Manžuch 2017: 6

⁴⁴ Norsk Oljemuseum u.å. b

arbeidsmiljø på plattformene. Fraværet av artikler som tar opp klima- og miljøproblematikk er overraskende, spesielt med tanke på hvor stor klimadebatten har blitt i løpet av de siste årene. Dette kan ha koblinger til press fra oljeindustrien, men det kan også være helt urelatert. Man burde uansett spørre om det gjør noe at nettsiden mangler denne dimensjonen.

Jeg mener at det er viktig å påpeke mangelen på artikler som tar for seg klima- og miljøproblematikk. Museets oppgave er ikke bare å redegjøre for oljeplattformenes historie, men også å legge til rette for samfunnsdebatt. Norske museum skal ifølge Stortingsmelding nr. 49 (2008-2009) *Framtidas museum – Forvaltning, forskning, formidling fornying* fungere som profilerte samfunnsinstitusjoner.⁴⁵ Norsk Oljemuseum er også medlem av det internasjonale museumsforbundet (ICOM), og skal derfor følge det museumsetiske regelverket som ICOM har utarbeidet. Her legges det blant annet vekt på ansvaret museer har ovenfor samfunnet når det kommer til forvaltningen av vår felles natur- og kulturarv, og måtene de burde gjøre det på. Det kan derfor være problematisk at nettsiden mangler den ekstra dimensjonen av det man kan kalle et klimaperspektiv, spesielt dersom nettsiden skal kunne brukes som museet ønsker.

Nettsiden gir på den andre siden veldig god tilgang til industriminnet, noe som antakeligvis ikke hadde vært mulig å oppnå i like stor grad uten å digitalisere det først. Det kan også argumenteres for at autentisiteten, dersom man forstår den som opplevelsene knyttet til kulturminnet, er bra. I boksen sin peker den internasjonale komiteen for konserveringen av den industrielle kulturarven (TICCIH) ut industriminneprosjektet til Norsk Oljemuseum som et godt eksempel på hvordan man kan dokumentere og formidle et stort industriminne.⁴⁶ De påpeker imidlertid at det er klart at «[...] very few countries in the world have a strong enough state apparatus and the available resources to conduct an industrial heritage recording project on this scale.»⁴⁷, noe som kan bety at en slik bevaringsstrategi ikke kan anses som standarden for alle.

Forvaltningen av industriminne på industriminne.no er en god løsning på en nesten umulig oppgave. Å bevare noe så stort som en oljeplattform vil alltid innebære kompromisser. Nettsiden fungerer bra med tanke på dokumentasjonen av selve industriminnet, men mangler som viktige klima- og miljøperspektiv knyttet til den generelle oljediskursen. Om dette er problematisk kommer an på hva intensjonen med nettsiden er. Gjerde ved Norsk Oljemuseum

⁴⁵ St.meld. 49 (2008–2009): 10

⁴⁶ Oglethorpe & McDonald 2012: 61

⁴⁷ Oglethorpe & McDonald 2012: 61-62

har som tidligere nevnt skrevet at «Formålet [med industriminne.no] har vært å gi ettertiden et helhetlig og nyansert bilde av hva som en gang fantes, og en mulighet til å forstå det som foregikk og hvilken betydning det fikk for industri- og samfunnsutviklingen i Norge.»⁴⁸

Dersom intensjonen bare har vært å dokumentere industriminnet, så har de lyktes i det. Ved starten av hospiteringen min uttrykte museet imidlertid et ønske om at nettsiden skulle kunne brukes i undervisningsopplegg. Det ble i løpet av arbeidet mitt hos museet klart at bærekraft og miljø hadde en fremtredende rolle i de nye læreplanene. Mangelen på artikler på industriminne.no knyttet til disse temaene gjorde det derfor vanskelig å koble innholdet på nettsiden opp mot de nye læreplanene. Dersom nettsiden skal kunne brukes slik museet ønsker, så vil det være veldig hensiktsmessig å inkludere flere slike artikler.

⁴⁸ Gjerde u.å.

4 Konklusjon

Det fins flere ulike strategier for å forvalte store tekniske industriminne. Å bevare et industriminne i sin helhet er kanskje ideelt, men antakeligvis urealistisk. Det er dyrt å vedlikeholde, farlig å drifte, og en stor logistisk utfordring. En delvis forvaltning er billigere og sikrere, men kan oppleves som begrensende. Forvaltning med fokus på digitalisering er mest tilgjengelig, og åpner for å ta i bruk ny teknologi etter hvert som den utvikler seg, men er preget av en rekke andre utfordringer.

Ved digitalisering av industriminne er det viktig å være bevisst over at kulturminnet, og måten publikum oppfatter det på, vil endre seg når det går fra å være fysisk til å være digitalt. Dette kan også innebære en endring i sansene som publikum bruker for å oppleve industriminnet. Et digitalt industriminne kan være mer tilgjengelig, gi større grad av dokumentasjon og være praktisk for videre forskning. Det vil samtidig være betydelige utfordringer knyttet til autentisiteten av industriminnet og etiske spørsmål når det gjelder utvalg og samling.

Dokumenteringen av norske oljefelt på industriminne.no er et godt forsøk, men burde utvikles mer for å kunne nå sitt fulle potensiale. Ved å utvide mangfoldet av artikler på nettsiden kan man sikre en mer dynamisk fremstilling av oljehistorien. Et annet forslag kan være å involvere publikum mer i produksjonen av innholdet på nettstedet. Dette kan for eksempel oppnås ved å la dem bidra med sine egne tanker og følelser knyttet til de aktuelle oljefeltene.

Digitalisering kan til en viss grad anses som det beste alternativet for forvaltningen av store industriminne hvis man har et bevisst forhold til hvordan kulturminnet endrer seg og mulighetene og utfordringene knyttet til denne prosessen.

4.1 Videre forskning

I løpet av arbeidet med denne oppgaven var det flere ting som kunne vært spennende å se mer på, men som ikke traff innenfor rammen for oppgaven. Det kan for eksempel være interessant å nærmere undersøke hvordan sansene påvirkes når et kulturminne blir digitalt. Det er også verdt å granske skapningsprosessen bak industriminne.no i større detalj, og se om den er i samsvar med anbefalinger fra internasjonal litteratur, for å få en mer omfattende forståelse av nettstedet. Hvordan dette relaterer til kulturminneplanen for petroleumsvirksomheten på norsk sokkel kan også være interessant å se nærmere på.

5 Bibliografi

5.1 Kilder

BoH. (2010). *Ekofisk complex* [Bilde].

<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=11223835>

Gjerde, K. Ø. (2006). Norsk Oljemuseum – 25 år! *Norsk Oljemuseum Årbok 2006*, 13-26.

https://www.norskolje.museum.no/wp-content/uploads/2016/02/230_ddb0736f47ab4b1892c16f64e8cffcc3.pdf

Gjerde, K. Ø. (u.å.) *Om industriminne*. industriminne.no. [https://industriminne.no/om-](https://industriminne.no/om-industriminne/)

[industriminne/](https://industriminne.no/om-industriminne/)

Krogh, F. E. (2019). Nytt museumsmagasin i Dusavik: En visjon blir virkelighet. *Norsk*

Oljemuseum Årbok 2019, 87-103. <https://www.norskolje.museum.no/wp-content/uploads/2021/02/2019-Krogh-Nytt-museumsmagasin-i-Dusavik-En-visjon-blir-virkelighet-Norsk-Oljemuseum-arbok-1.pdf>

Lindberg, B. (2021). The Biggest Stuff There is: The Norwegian Petroleum Museum. *The International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage* 91, no. 1 (2021):

21-24 <https://ticih.org/wp-content/uploads/2021/01/TICCIH-Bulletin-91-FINAL.pdf>

Manžuch, Z. (2017). Ethical Issues in Digitization of Cultural Heritage. *Journal of*

Contemporary Archival Studies: Vol. 4, artikkel 4.

<https://elischolar.library.yale.edu/jcas/vol4/iss2/4/>

Norsk Oljemuseum. (2021). Forskningsplan Norsk Oljemuseum 2021–25.

<https://www.norskolje.museum.no/wp-content/uploads/2021/01/Forskningsplan-Norsk-Oljemuseum-2021-25.pdf>

Norsk Oljemuseum. (2020, 17. november). *Industriminne.no samler hele historien på ett sted*.

norskolje.museum.no. <https://www.norskolje.museum.no/industriminne-no-samler-hele-historien-pa-ett-sted/>

Norsk Oljemuseum. (u.å. a). industriminne.no. <https://industriminne.no/>

Norsk Oljemuseum. (u.å. b). *Om museet*. norskolje.museum.no.

<https://www.norskolje.museum.no/om-museet/>

Riksantikvaren. (2019, 18. desember). *Tekniske og industrielle kulturminner*.

riksantikvaren.no.

<https://www.riksantikvaren.no/prosjekter/bevaringsprogramma/tekniske-og-industrielle-kulturminner/>

St.meld. nr. 49 (2008–2009). *Framtidas museum – Forvaltning, forskning, formidling og fornying*. Kulturdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-49-2008-2009-/id573654/>

Vines, J. (2006) *Norsk Oljemuseum* [Bilde].

<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=2585410>

5.2 Litteratur

Andersen, K. G. & Hamran, O. (2014). *Teknikk på museum. Norsk Teknisk Museum 1914–2014*. Pax forlag.

Eriksen, A. (2009). *Museum – en kulturhistorie*. Pax forlag.

Isacson, M. (2005). Brottningar med industriarvsbegreppen. I Alzém A. & Burell, B. (Red.), *Otydligt. Otympligt. Otaligt. Det industriella kulturarvets itmaningar* (s. 44-54). Carlssons Bokförlag.

Oglethorpe, M. & McDonald, M. (2012). Recording and documentation. I Douet, J. (Red.), *Industrial Heritage Re-Tooled. The TICCIH guide to Industrial Heritage Conservation* (s. 55-62). Carnegie Publishing Ltd.

Simon, N. (2010). *The Participatory Museum*. Museum 2.0.

Simonsen, C. E. & Holdgaard, N. (2017). Mobile medier. I H. B. Huseby & P. Cederholm (Red.), *Museumsutstillinger: Å forstå, skape og vurdere natur- og kulturhistoriske utstillinger* (s. 233-261). Museumsforlaget.

